HRVATSKI DIJALEKTOLOŠKI ZBORNIK 21 (2017)

DOI: http://doi.org/10.21857/y26kecv2l9
UDK 81'286(497.571)
Izvorni znanstveni rad
Rukopis primljen 9. XI. 2016.
Prihvaćen za tisak 23. I. 2017.

SILVANA VRANIĆ
Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci
Odsjek za kroatistiku
Sveučilišna avenija 4, HR-51000 Rijeka
silvana.vranic@uniri.hr

REFLEKSI *ǫ U ISTARSKIM ČAKAVSKIM GOVORIMA ZASTUPLJENIM U DIJALEKTOLOŠKIM ATLASIMA

Istarski su čakavski govori u dijalektološkim atlasima koji zahvaćaju područje izvan Republike Hrvatske zastupljeni malim brojem punktova. U Općeslavenski lingvistički atlas (OLA) i Europski lingvistički atlas (ALE) uključena su svega dva punkta: Žminj i Rukavac, a građa je iz tih govora sadržana u osam objavljenih knjiga OLA koje objedinjuju fonetsko-gramatičke značajke korpusa. S obzirom na to da je razvoj stražnjega nazala u brojnim autohtonim istarskim čakavskim govorima dvojak, pa i trojak, a refleks *a* posebnost nekih buzetskih govora, ali u sufiksu infinitivnih osnova glagola II. vrste i drugih govora na području Istre, podatci iz punktova uključenih u OLA i ALE ne pružaju stvarnu sliku o rasprostiranju te izoglose. Stoga su radi preciznijega uvida u distribuciju tih reflekasa i prikaza na jezičnoj karti, konzultirani i drugi izvori, u prvom redu korpus Hrvatskoga dijalektološkoga (jezičnog) atlasa (HDA, odnosno HJA) s punktovima različitih čakavskih dijalekata: ekavskoga, buzetskoga, ikavsko-ekavskoga, jugozapadnoga istarskoga ili štakavsko-čakavskoga i južnoga ikavskoga dijalekta.

1. Uvod[1]

Lingvistička geografija u užem smislu[2] metode istraživanja, odnosno izrade atlasa nakon prikupljanja podataka s ciljem prikazivanja rasprostiranja jezičnih pojava na određenom području, od dijalekta, pa do skupine jezika, u hrvatskoj

[1] Ovaj je rad napisan u okviru projekta *Općeslavenski lingvistički atlas i Europski lingvistički atlas* Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, koji podupire Hrvatska zaklada za znanost.

[2] Mijo Lončarić početkom lingvističke geografije u širem smislu u proučavanju hrvatskih idioma drži već Kašićeve napomene o hrvatskim narječjima u gramatici iz 1604., a onda i napomene Jurja Habdelića o hrvatskim dijalektima u *Zerczalu Marianzkom* (2014: 387).

je dijalektologiji započela tek u drugoj polovici 20. st.[3] Prema prikazu istraživanja hrvatskih idioma metodom lingvističke geografije u tekstu Čakavština i lingvistička geografija Mije Lončarića, hrvatski su govori proučavani unutar višejezičnih atlasa: *Lingvističkog atlasa Mediterana*, *Općeslavenskoga lingvističkog atlasa*, *Europskoga lingvističkog atlasa*, *Srpsko-hrvatskoga dijalektološkog atlasa* za koji se više ne provode istraživanja, *Karpatskog atlasa*, *Maloga dijalektološkog atlasa balkanskih jezika*, a od 70-ih do 90-ih godina prošloga stoljeća i *Upitnikom za istraživanje bosanskohercegovačkih govora* u okviru projekta *Bosansko-hercegovački dijalekatski kompleks – sinhronijska deskripcija i odnos prema standardnom jeziku* (Halilović, Tanović i Šehović 2009: 41, Lončarić 2014: 388).

Nažalost, hrvatski jezik još nema svoj atlas, pa su pred hrvatskim dijalektolozima brojna istraživanja, ali i sistematizacija pojedinih izoglosa u pripremnim fazama nastanka karata, a zatim i njihova vizualizacija za sistematiziranu zbirku karata, kako se obično definira jezični atlas (Menac-Mihalić i Celinić 2013: 219). Naime, 1996. M. Lončarić, kao voditelj jednojezičnoga, *Hrvatskoga dijalektološkog atlasa*, tj. *Hrvatskoga jezičnog atlasa*, sa svojim je suradnicima nastavio istraživanje hrvatskih govora u Republici Hrvatskoj i izvan nje započeto za *Srpsko-hrvatski dijalektološki atlas*. Definirana je nova mreža punktova, a sadržajna je ujednačenost građe osigurana dijalektološkim upitnikom za provjeru leksema niza semantičkih polja i oblika pojedinih leksema koji omogućuju proučavanje u prvom redu fonoloških, morfoloških i leksičkih mijena u pojedinomu govoru.[4]

S ciljem da se još jednom upozori na važnost odabira punktova ne bi li se što jasnije mogle odrediti jezične izoglose na kartama, odnosno na nedostatnost uključivanja maloga ili zanemarivoga broja punktova, tj. rastera, i pritom očekivati realnu sliku rasprostranjenosti pojedine izoglose i teritorijalne raznolikosti, u ovom će se izlaganju prikazati distribucija refleksa stražnjega nazala na čakavskomu istarskom prostoru i uključiti ju u širi kontekst. Dosadašnja istraživanja toga područja izvan onih provedenih za projekt OLA i HDA (HJA) nude mogućnost potpunijega prikaza toga odraza.

[3] U nekim je europskim zemljama koje imaju atlase svojih jezika, poput Francuske i Njemačke, Italije, Rumunjske, Češke, Slovačke, Mađarske, naprotiv, prikupljanje podataka provedeno već od 19. st. pa do sredine 20. st.

[4] S obzirom na to da je cilj ovoga rada prikaz distribucije odraza nazala *ǫ u čakavskim istarskim punktovima zastupljenim u atlasima, važno je spomenuti da je od 39 hrvatskih punktova unutar *Općeslavenskoga lingvističkoga atlasa* 13 čakavskih, a da su od oko 400 predviđenih punktova *Upitnikom HJA* obuhvaćena 102 čakavska punkta, od čega u Republici Hrvatskoj 86, a u dijaspori 16. Od toga je broja ranijim *Upitnikom za srednjojužnoslavenski atlas* istraženo 67 čakavskih punktova u Republici Hrvatskoj (Lončarić 2014: 388). Budući da izrada jezičnih atlasa uz spomenutu sadržajnu ujednačenost građe pretpostavlja i ujednačenost zapisa i interpretacije, kao sljedeća su pripremna faza predviđeni bili fonološki opisi uključenih punktova. Čakavski su se govori, kojih je najviše istraženo, trebali naći u jednoj knjizi, no bez obzira na velik napor istraživača koji rade na ostvarivanju te zamisli, zasad je samo dio dovršene građe nedavno objavljen u *Hrvatskom dijalektološkom zborniku*.

2. Refleksi *ǫ u istarskim čakavskim govorima

Općeslavenski je stražnji nazal nastao koncem praslavenskoga razdoblja, odnosno u ranom općeslavenskom razdoblju, gubitkom nazalnih konsonanata u zatvorenom slogu i nazalizacijom vokala koji im je prethodio, npr. psl. *rankā > stsl. *rąka* (kajk. *rǫka* / štok. *ruka* itd.), a u dočetnom položaju u riječi vjerojatno samo od dugih psl. vokala ispred dočetnoga *-*n*, npr. u stsl. *berą* (Matasović 2008: 145). Time je nastao otvoren slog koji završava stražnjim nazalom. Općeslavenski nazali neizmijenjeni su »na sjevernim i južnim rubovima južnoslav. područja, npr. u nekim slov. govorima u Koruškoj (npr. slov. dijal. *pąst* „pest“ < *pęstъ; usp. polj. *pięść*), te u nekim bugarskim i makedonskim govorima.« (Matasović 2008: 151). Zamjena *ą* vokalom *u* svojstvena je mnogim hrvatskim govorima, češkom, slovačkom i lužičkim jezicima, *o* slovenskim, a brojnim kajkavskim i *ǫ* (Matasović 2008: 152). Ranko Matasović (2008) ne spominje refleks stražnjega nazala kao *a*, o kojem Dalibor Brozović piše, ne ulazeći u mogućnosti jednakoga odraza u drugim jezicima,[5] da je »posve izniman razvojem među hs. dijalektima« (1988: 88). Uz dvojnost odraza *o* i *u* u »dijelovima Istre (djelomično ili redovito *o* u nekim ekavskim govorima)« navodi *a* na području gornje Mirne (1988: 85).

Među hrvatskim govorima Iva Lukežić također razlikuje one koji imaju jednoznačan refleks stražnjega nazala i one koji imaju dvojaku zamjenu (u osnovama riječi i u nastavcima u središnjim istarskim ekavskim govorima, ili u sufiksu infinitivnih osnova glagola II. vrste). Odraz *u* ovjerava se u »svim ŠTOK. dijalektima, u svim ČAK. dijalektima osim buzetskoga i središnjega poddijalekta ekavskoga dijalekta (autohtonih na prostoru Istre)« (Lukežić 2012: 133–135). U sjeverozapadnim kajkavskim govorima i u mnogim goranskim govorima rezultat je *u*. Među međimurskim je govorima područje oko Čakovca međom odraza *u* (Lončarić 1996: 69–70), dok je drugima kajkavskima, izuzev govoru Huma na Sutli u kojem je refleks *aw* (Lončarić 1996: 70), svojstven odraz *o* neutralne, zatvorene ili otvorene artikulacije (Lukežić 2012: 134). Na južnom kajkavskom dijelu riječ je o zatvorenom *ǫ*, a na sjevernom o otvorenom *ǫ* (Lončarić 1996: 68).

Istarski su čakavski govori u dijalektološkim atlasima koji zahvaćaju područje izvan Republike Hrvatske zastupljeni malim brojem punktova. U *Općeslavenski lingvistički atlas* (OLA) i *Europski lingvistički atlas* (ALE) uključena su svega dva punkta: Žminj i Rukavac, a građa je iz tih govora sadržana u osam objavljenih knjiga OLA koje objedinjuju fonetsko-gramatičke značajke korpusa.[6] S

[5] Npr. zamjena je *ǫ vokalom *a* u sufiksu -*nǫ*- infinitivne osnove glagola II. vrste zastupljena u makedonskim i bugarskim govorima i u dijelu slovenskih.

[6] Hrvatski su suradnici projekta OLA izradili i 2006. (2007.) otisnuli svezak fonetsko-gramatičke serije s naslovom *4a Općeslavenski lingvistički atlas*, *Refleksi jora i jera*, u kojem su prikaza-

obzirom na to da je razvoj stražnjega nazala u brojnim autohtonim istarskim čakavskim govorima dvojak, pa i trojak, a refleks *a* posebnost nekih buzetskih govora i izvan sufiksa infinitivnih osnova glagola II. vrste, dok je u sufiksu infinitivnih osnova tih glagola svojstven i nekim drugim čakavskim istarskim govorima, podatci iz dvaju punktova uključenih u OLA[7] i ALE ne pružaju stvarnu sliku o rasprostiranju tih reflekasa. Stoga su radi preciznijega uvida u njihovu distribuciju i prikaza na jezičnoj karti, konzultirani i drugi izvori, u prvom redu korpus *Hrvatskoga dijalektološkoga (jezičnoga) atlasa* (HDA, odnosno HJA) s punktovima različitih čakavskih dijalekata: ekavskoga, buzetskoga, ikavsko-ekavskoga, jugozapadnoga istarskoga ili štakavsko-čakavskoga i južnoga ikavskoga dijalekta. U ovom su radu analizirani primjeri ekscerpirani iz originalnih predložaka toga atlasa i iz dijela skeniranih preslika građe.[8] Ostali punktovi nisu prikazani na karti, a primjeri koji se na njih odnose, preuzeti iz objavljenih dijalektoloških radova i vlastitih istraživanja, navode se u članku.

Unutar HDA (HJA) obrađena su 22 govora na istarskom području: Boljun, Brest, Brseč, Glavani, Gornji Rabac, Grdoselo, Kastav, Kaldir, Kaštelir, Kršan, Lupoglav, Materada, Medulin, Medveja, Nugla, Pazin, Rakalj, Rovinjsko Selo, Sv. Martin, Vabriga, Vodice, Žminj. Ukupno su, dakle, 23 punkta na tom području obrađena u oba atlasa.[9]

Ekscerpiranu građu iz upitnikâ većim dijelom obilježuje: mogućnost komparacije zahvaljujući metodi unaprijed zadanih pitanja, pa stoga i ujednačenosti podataka prikupljenih terenskim istraživanjem; dijalektalna raznolikost unutar čakavskoga narječja na području Istre; veći broj upitnika istoga ispitivača, što osigurava i ujednačeniju transkripciju, i istraživanje punktova u relativno blizu vremenu.[10]

---

li odraze tih praslavenskih glasova u slavenskim jezicima.

[7] Među objavljenim knjigama fonetsko-gramatičkoga niza u svesku 2b prikazani su refleksi stražnjega nazala. Nakon uvodnoga dijela s popisom 853 punkta, od kojih je četrdesetak hrvatskih govora svih triju narječja u Republici Hrvatskoj i izvan nje, na 36 karata uključeno je rasprostiranje toga refleksa u korijenskim morfemima na početku riječi ili nakon početnih konsonanata, a na tri karte odraz toga vokala u gramatičkom morfemu A jd. imenica ž. r. Izrađeno je i pet uopćavajućih karata sa sintetski prikazanim fonetskim odrazima i fonološkim statusom refleksa *ǫ, označenim punktovima s očuvanjem nazalne artikulacije nazala i utjecajem okruženja na refleks *ǫ. Uz ostalo uključeni su i komentari građe s *ǫ koja nije prikazana na kartama.

[8] Podatke za Materadu ustupila mi je kolegica Ankica Čilaš Šimpraga. Naime, digitalizirane verzije upitnika obrađene unutar projekta *Digitalna obradba hrvatske narječje građe* voditelja Željka Jozića zasad su nedostupne stručnoj javnosti. Koristim se prilikom zahvaliti kolegama s Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje koji su mi građu učinili dostupnom.

[9] Na polaznoj karti HDA (HJA) označen je i crnogorski Peroj.

[10] Zajednička im je i činjenica da se mnogi od u upitniku ponuđenih leksema ne ovjeravaju u pojedinim govorima jer je u uporabi drugi leksem, pa je mogućnost utvrđivanja refleksa stražnjega nazala svedena na manji broj potvrda, posebice u sufiksu infinitivnih osnova glagola II. vr-

Analiza je bila usmjerena i na dugi i na kratki refleks *ǫ zasebno jer dugi refleks pokazuje veću raznolikost (različiti diftonzi u dijelu govora imaju funkciju fonema, npr. u žminjskim i pazinskim).

Kao posebna kategorija odraza *ǫ promatran je sufiks oblika tvorenih od infinitivne osnove u glagola II. vrste. No, taj sufiks mogao je uz element *-n* sadržavati ne samo refleks *ǫ, već i odraz **y*. Sintetski su pregled razvoja obaju sufikasa u dosadašnjoj literaturi od F. Ramovša (1936), R. Nahtigala (1952), P. Ivića (1955), O. N. Trubačova (1968), H. Schuster-Šewca (1977), A. Pece (1982), do suvremenih autora: R. Lenceka (1984–1985), H. Andersena (1999) i T. Pronka (2013), i distribuciju obaju sufikasa prikazale Mira Menac-Mihalić i Anita Celinić (2016a i 2016b). Iznose Andersenovo tumačenje (1999), što ga prihvaća i T. Pronk (2013: 126–128), prema kojemu je sufiks *-ni-* u glagola II. vrste podrijetlom od kasnopraslavenskog **-ny-*, nastaloga od ranopraslavenskoga **-nū*. H. Andersen određuje ga arhaizmom iz predmigracijskoga razdoblja, koji se proširio na slavensko zapadno i zapadnojužnoslavensko područje. Kasnopraslavensko *-nǫ-*, pak, prema njegovu je mišljenju nastalo od ranopraslavenskoga dijalektnoga **-nū-n* (proširenjem infinitivne osnove nazalom *-n-* iz prezentske osnove II. vrste ili nazalizacijom vokala ranopraslavenskoga **nū u* [**nų̄*]). T. Pronk smatra da su neki slovenski prekmurski i hrvatski kajkavski govori u kojima su zabilježeni infinitiv i glagolski pridjev radni s **-nǫti*, **-nǫl*, a glagolski pridjev trpni na **-njen*, ranije imali infinitiv na **-nyti* > *-niti*. Sufiks je *-ni-* svojstven i drugim jezicima: gornjolužičkom, polapskom, poljskom, srpskom i bosanskom jeziku.[11]

Stoga se, dakle, samo ako je odraz nazala u inačici **-nǫ-* drukčiji od onih u leksičkim i u gramatičkim morfemima, u ovom radu pribraja kao zaseban refleks.

ste, npr. u nekim govorima umjesto *metnuti* funkcionira *vrć*/*vrč(i)* i sl., umjesto *sagnuti se* rabi se *skalat(i) se* itd.

[11] U govorima hrvatskih narječja izvan istarskoga područja, prema ekscerpiranim podatcima M. Menac-Mihalić i A. Celinić, razvoj **ny* > *ni* (analogno razvoju **y* = *i* > *i*, a koji se mogao i reducirati, pa je **ny* > *n* ili je *i* > *y* /*ę*, pa i **ny* > *ę* u dijelu zapadnih hrvatskih govora) prati se zapadno od Sutle, preko samoborskih govora, govora žumberačkih čakavaca i štokavaca, karlovačkih govora, goranskih govora svih triju narječja (u nekim od njih usporedno s *-nu-*), u govoru Studene (i Klane, Lukežić 1998: 155, i Škalnice, Vranić 2005: 187) u riječkomu zaleđu, do Istre. Nakon nekoliko štokavskih govora između Križevaca i Koprivnice s kajkavskim govorom Reke, novoštokavskih govora oko Bjelovara (s dubletnim *-nu-*) i Virovitice te kordunskih štokavskih govora, širi se prema istočnim slavonskim, baranjskim i srijemskim štokavskim govorima, a na jugozapadu izoglosa zahvaća govor Lipika (s paralelnim *-nu-*). Dublete su zabilježene i u Baranji, a na sjeveru je jedino *-ni-*. Južnije je taj lik uglavnom u štokavskim ličkim govorima i govorima senjskoga zaleđa, pa i u samom Senju (paralelno, ali i uz češće *-nu-*), u Karlobagu i u Ražancu, u Dinjiškoj na Pagu (uz *-nu-*), u štokavaca između Krke i Neretve (u nekima uz *-nu-*), u govorima zadarskih otoka (negdje paralelno s *-nu-*), u kopnenim zadarskim govorima, u govorima otoka šibenskog arhipelaga i obalnoga područja (dubletno u zaleđu), u govorima na splitskom području i u štokavskim govorima splitskog arhipelaga i Korčule. Još južnije je *-ni-* potvrđen na kopnu gotovo do dubrovačkoga područja, redovito je u lastovskim govorima, a u govoru Luke na Šipanu javlja se kao dubletno.

Na području izvan Istre sufiks je *-*nǫ* > -*nu*- (u nekima uz paralelne ovjere s -*ni*-) najzastupljeniji u svima trima narječjima, dok je refleks s -*no*- varijantama ovjeren u kajkavskim međimurskim govorima, nekim varaždinsko-ludbreškim i kalničkim, dijelu zagorskih, prigorskih govora i u većini podravskih govora oko Koprivnice i Đurđevca te istočno od Virovitice, a u posavskim je govorima zabilježen paralelno s -*ni*-. Razvoj u -*na*- ovjeren je u sjevernim kajkavskim govorima oko Ivanca i Krapine (u dijelu i s -*nu*-), na kalničkomu području (i s -*no*-), plješivičkom prigorju, području Jastrebarskoga i Ozlja (Menac-Mihalić i Celinić 2016a i 2016b).

Podatci[12] analizirani za ovoga istraživanja pokazuju da se istarski dijalektološki punktovi[13] uključeni u OLA ili HDA (HJA) mogu prema odrazu *ǫ u dvije kategorije: a) u leksičkim morfemima, među koje nije uključen korijen **sǫbot*- jer je u mnogim govorima ovjeren s drukčijim odrazom, i u gramatičkim morfemima u kojima je postojao stražnji nazal;[14] b) u sufiksu *-*nǫ*- u infinitivnih osno-

[12] Primjeri za Materadu zabilježeni su samo s oznakom siline jer ispitivač nije završio terensko istraživanje. Oprimjerenja su ostalih govora donesena prema zapisu u upitniku bez ujednačavanja prema jednoj od transkripcija (bilo OLA, bilo HJA).

[13] Uzme li se u obzir zemljopisno određenje sjeverne granice Istre od uvale Muggia do Preluka, spominjani lik -*ni*- zastupljen je u nekoliko govora obuhvaćenim za istraživanje unutar projekta HDA (HJA): u ikavskomu govoru Materade u sjevernoj Istri, u kojem je u ostalim pozicijama dosljedan odraz *u*, npr. *dȉgnit*, *tȁknija*, *prignȉja* (nasuprot tomu, Mate Hraste u ikavskim je govorima sjeverozapadne Istre zabilježio samo *zginut*, 1967: 68) i u govoru Vodica s dosljednim refleksom *u*, npr. *šapnȉt*, *dvȉgniti*, *maknȉti*, *nagnȉti*, *čepnȉti* 'čučnuti', *grȁniti*, *hlȅniti* 'krivo stati i izviti nogu, posrnuti' (HDA, Ribarić 1940), u govoru Pazina, u kojem je refleks stražnjega nazala inače dvojak: *dȉgnit*, *taknȉt*, *spriēgnĩ* glag. prid. rad. m. r. (Vranić 2005: 187). Za preostalih su recentnih istraživanja istarskih govora ovjereni i primjeri infinitivnih osnova glagola II. vrste, pa onda i oni sa sufiksom -*ni*-, npr. za istraživanja je ekavskoga dijalekta čakavskoga narječja u ikavskom govoru Veloga Ježenja, u kojem je refleks stražnjega nazala dosljedno *u*, utvrđeno: *klȅknit*, *pȕknit*, *stȉsnit*, *potaknȉt*, *naγnȉt* (Vranić 1999: 85), u ikavskom govoru Sv. Petra u Šumi i Zabrežana (Sv. Ivana i Pavla, prema prikupljenim podatcima za disertaciju I. Lukežić) (Vranić 1999: 85); u ikavsko-ekavskom govoru Previža (*klȅknit*, *štȉšnit*) (Vranić 1999: 72). Jednako je u nekim govorima na Opatijskom krasu kao najistočnijem dijelu Istre – u govoru Rupe, u kojemu je odraz stražnjega nazala *u*: *kleknit*, *nagnit*, *puhnit*, *stisnit*, *venit*, i u govoru Brdca, u kojemu je odraz stražnjega nazala *o*: *niknit*, *poginit*, *nagnit*, *stisnit* (Vranić 2005: 186); u ikavsko-ekavskim munskim govorima, npr. u govoru Pasjaka (*nagnȉt*), u govoru Šapjana (*maknȉt*) (Lukežić 1990: 72), u pazinskim govorima naselja imenom: Bazgalji, Bertoši, Heki i Tinjan, u kojima je zamjena stražnjega nazala dvojaka – *o* ili *u*, primjerice: *izniknit*, *kleknit*, *nagnit*, *puhnit*, *stisnit* (Vranić 2005: 188–189); u nekim jugozapadnim istarskim govorima, u kojima je stražnji nazal dao *u:* u premanturskim govorima te u pomerskom, škatarskom, šikićkom, jadreškanskom i valturskom (Mandić 2012: 457).

[14] Često se u literaturi kada je riječ o odrazu *ǫ izvan sufiksa *-*nǫ*-, izdvajaju dvije kategorije: leksički morfemi i gramatički morfemi (poput A(I) jd. imenica i imeničkih riječi ž. r. ili 3. l. mn. prezenta), no drukčiji odraz u dijelu govora nije uvjetovan vrstom morfema, već prozodijskim razlozima, uglavnom naglašenošću / nenaglašenošću sloga u kojemu se taj glas ostvaruje (u buzetskim govorima). Stoga takva podjela nije utemeljena u svim govorima, pa ni funkcionalna za sintetski prikaz. I dalje se čini razložnom u govorima u kojima je različit odraz stražnjega nazala povezan

va II. vrste glagola, razvrstati u nekoliko skupina:

1. Govori s dosljednim odrazom *u* u dvjema promatranim kategorijama. Riječ je o autohtonim ekavskim, ikavsko-ekavskim, ali i doseljeničkim jugozapadnim istarskim i južnim ikavskim govorima, koji zaokružuju ekavske središnje istarske govore, imenom: Kastav (*mûž*, *sūsȅd*, *pũt*, *rūkȁ*, *zûb*, *glâvu* A jd., *mòru* 3. l. mn.; *dȉgnūt*, *šćȉpnūt*), Rukavac (*gusȅnica*, *gȕska*, *gȍlūb*, *gũst*, *želȕd*, *gȕba*, *mūkȁ* 'brašno', *lēhȕ* A jd., *kopãju* 3. l. mn.; *protegnȕt*, *odaxnûl*, *pogȉnut*), Medveja (*zûb*, *glâvu* A jd., *rûku* A jd., *mòru* 3. l. mn.; *zdȉgnūt*, *ušćȉpnūl* glag. prid. rad. m. r. jd.), Brseč (*zûb*, *glâvu* A jd., *rûku* A jd., *mòru* 3. l. mn., *šȇću* 3. l. mn.; *taknȕt*, *zdîgnut*, *ušćipnûl* glag. prid. rad. m. r. jd., *prignûl* glag. prid. rad. m. r. jd.), Kršan (*mūkȁ*, *rūkȁ*, *sūdâc*, *pût*, *kûs* 'komad', *zûp*, *rûku* A jd., *mòreju* 3. l. mn.; *dȉgnut*, *šâpnut*), Rakalj (*zûb*, *glâvu* A jd., *rûku* A jd., *bušîvaju* 3. l. mn.; *šȁpnuti*, *nagrnȕti*), Medulin (*zûb*, *glâvu* A jd., *rûku* A jd., *dȁju* 3. l. mn.; *šȁpnuti*, *dȉgnuti*, *sprignȕ̯ja* glag. prid. rad. m. r. jd.), Glavani (*gusȉna*, *mûž*, *sûdi*, *grêdu* A jd., *hȉžu* A jd., *pēčû* 3. l. mn.; *uvȅnulo* glag. prid. rad. s. r., *kȁpnuti*), Rovinjsko Selo (*rûb*, *zûb*, *glâvu* A jd., *rûku* A jd., *mòru* 3. l. mn., *griêdu* 3. l. mn.; *šapnȕti*, *dȉgnuti*, *sprignȕja* glag. prid. rad. m. r. jd.), Vabriga (*źûb*, *glâvu* A jd., *rûku* A jd., *pûšću* 3. l. mn.; *śapnȕti*, *dvȉgnuti*), uključujući i ikavski govor Grdosela u središnjoj Istri (*dûb*, *gusȉnica*, *želȕd*, ali *gȍbica*, *glâvu* A jd., *rûku* A jd., *mòru* 3. l. mn., *grêdu* 3. l. mn.; *dȉgnuja* glag. prid. rad. m. r. jd.).[15] Na legendi uz kartu označeni su krugom i refleksima ***u***, ***-u***; ***-nu-***. Jednakim su znakom označena i dva ikavska govora u kojima je u prvoj kategoriji također dosljedan odraz *u*, ali u drugoj kategoriji nisu imali sufiks *-*nǫ*-, već *-*ny*-: govor Materade (*mȕ̀ža* G jd., *mȕka*, *pȕt*, *zȕb*, *rȕku* A jd.) i govor Vodica (*rūkȁ*, *sestrȕ* A jd., *rûku* A jd., *glâvu* A jd.).[16]

s određenim gramatičkim kategorijama, v. primjerice napomenu I. Lukežić 1998: 137.

[15] Jednak je odraz u ekavskim sjeveroistočnim istarskim govorima na području Istre, među ekavskim središnjim istarskim govorima u govoru Gologoričkoga Dola (Vranić 2005: 185), među labinskim govorima Nedešćine, Strmca, Vozilića i Plomina prema ranijim istraživanjima: *muś*, *pupak*, *put*, *klubak*, *ruka*, *kljeknut* / *kjeknut* (Plomin i Vozilići), *stisnut* / *štiśnut* (Plomin), *nagnut*, A jd. ž. r.: *mladu*, *ruku*, *nogu*, *pekarnu*; 3. l. mn. prez.: *cuju*, *rugaju*, *kupuju* itd. (Vranić 2005: 185, Dornik 2007: 13, 15), dok je prema recentnom istraživanju Ivane Nežić i u tim govorima u A jd. imenica i imeničkih riječi ž. r. dvojaka zamjena: pretežit *u* i manje frekventan *o* u govoru Vozilića i u govoru Plomina, a u govoru Strmca dosljedniji *o*, dok je u govoru Nedešćine dvojak refleks i u 3. l. mn. prezenta, usp. Nežić 2013: 54–56); u jugozapadnim govorima, npr. u govorima Barbanštine, a južnije od Medulina, Ližnjana, Muntića i Loborike na sjever, izuzev, prema dosadašnjim istraživanjima, u onima nabrojenim u bilješci 13 u ovom radu (Pliško 2000, Pliško i Mandić 2011, Mandić 2012: 457).

[16] Izvan skupine govora koji su istraženi unutar projekta OLA ili HDA (HJA) i u govoru je Karojbe u prvoj kategoriji redovit refleks *u*: »*muš*, *put*, *ruka*, *zup*; A jd. *u svaku onu škuju*, *pod po-*

2. Govori u kojima je odraz *ǫ dvojak u dvjema promatranim kategorijama: *o*/*u*, *-o*; *-nu-*. Tako je u ekavskim govorima: Gorenjeg Rapca (*γǫ̏lup*, *zûp*, *klȕbak*, *pût*, *mûś*, *kusȅnica*, *vȍdo* A jd., *vrȅćo* A jd., *pecȅjo* 3. l. mn., *dobȉvajo* 3. l. mn./*igrôju* 3. l. mn., *nôjdo* 3. l. mn.; *dȉgnut*, *taknȕt*) i Žminja (*muo:ˈka*, *žeˈlot*, *puõt*, *ˈgolop*, *muôš*/*muškì*, *gusènica*, *sestrò* A jd., *kopà:jo* 3. l. mn., *mȍro* 3. l. mn., *i̯ieduõ* 3. l. mn.; *dȉgnut*, *ušt̩ȉpnu* glag. prid. rad. m. r.).[17] U ovu je skupinu uključen i govor Pazina s jednakim odrazom u prvoj kategoriji, koji u drugoj kategoriji nije imao sufiks *-*nǫ*-, već *-*ny*- (*zuôp*, *muôš*, *rûp*, *gȍlup*; *glâvo* A jd., *ruôko* A jd., *guvôrijo* 3. l. mn., *držijuô* 3. l. mn., *pogovȁrajo* 3. l. mn.), kao i buzetski govor Bresta (*zȍp*, *mōkȁ*, *želȍdoc*, *posôda*, *otrȍk*, *sȍdoc*, *gôba*, *golȍp*, *bȍn* 1. l. jd. prez., *gȕska*, *gusȅvnica*, *mûš*, *nȕtra*, *rǫ̑kǫ*/*rǫ̑ku* A jd., *glȁvǫ*/*glȁvu* A jd., *rȉvajǫ* 3. l. mn., *šêtajǫ* 3. l. mn., *grêjǫ* 3. l. mn., *mlâtijǫ* 3. l. mn., *razumȉjǫ* 3. l. mn., *nȍsijo* 3. l. mn., *mȍrejǫ* 3. l. mn., *držîjo* 3. l. mn., *mučȉjo* 3. l. mn., *šênkajo* ‘daruju’ 3. l. mn., *vȅrajǫ* 3. l. mn., *sȉču* 3. l. mn.[18], *bušîju* 3. l. mn., *jȉmaju* 3. l. mn., *kȕneju* 3. l. mn., *zagrȁdiju* 3. l. mn.; *zdȉniu̯*, *prgnîv*, *uvȅnilo*, *čȉpniv*)[19].
3. Govori u kojima je odraz *ǫ trojak, ali s refleksom *a* samo u sufiksu infinitivne osnove glagola II. vrste: *o*/*u*, *-o*/*-u*[20]; *-na-*. Tako je u govoru Boljuna (*zuôp*, *muôš*, *ruôp*, *gȍlop*, *usènica*, *kûs*; *držîi̯o* 3. l. mn., *griēdô* 3. l. mn., *siēčô* 3. l. mn., *igrâjo* 3. l. mn., *dajuô* 3. l. mn., *mučijuô* 3. l. mn., *pogovârajo* 3. l. mn., *kunuô* 3. l. mn.; *stȉsnat*, *kȁpnat*, *pogȉna* glag. prid. rad. m. r. jd., *zavenȁlo* glag. prid. rad. s. r. jd., *pogȉnala* glag. prid. rad. ž. r. jd.), Lupoglava (*zǫ̑p*, *zôbi*, *mǫ̑š*, *rôp*, *mōkȁ*, *kûs*, *usȅnica*, *rôko* A jd., *glâvo* A jd., *kȍkošo* I jd., *mehurȉco* I jd., *mȁtero* I jd., *košćǫ̑* I jd., *grēdô* 3.

steju; 3. l. mn. prez. *griedu*, *nimaju*, *skuhaju*« (Vranić i Močibob 2006: 27), ali je u kategoriji sufiksa u infinitivnoj osnovi glagola II. vrste *-na-* < *nǫ*: *nagnȁt*, *taknȁt*, *stȉsnat*, *dȉgnat*, *sprignȁt*, pa bi takvi govori činili, dakle, zasebnu skupinu s dvojakim odrazom. Prema zapisu Rudolfa Ujčića vjerojatno je tako i na širem području Karojštine: u govoru Škropeta (*kantûni*, *pûte*, *rûku* A jd.), u govoru Novaka Motovunskih (*nûntra*), u govoru Briga (*zîmu* A jd., *jakȅtu suknȅnu* A jd.), u govoru Livaka (*žurnâdu* A jd., *njȉvu* A jd., *grēdu* 3. l. mn.; *stȉsna* glag. prid. rad. m. r. jd.) (1983).

17 Izvan punktova određenih za istraživanje unutar projekta OLA i HDA (HJA) jednako je u preostalim žminjskim govorima, većini pazinskih (u govoru je Lindara i u govoru zaseoka Ivola, kao i u govoru Pazina: *kleknit*, *stisnit*, *nagnit*), u boljunskomu govoru Vele Učke i u labinskim govorima (v. bilješku 15) (Vranić 2005: 186–188).

18 Sudeći prema ekscerpiranim primjerima iz upitnika HDA (HJA), *u* je rezultat daljnjega zatvaranja *o*, a ne izravne zamjene vokalom *u*, pa je zato ovaj govor i uključen u ovu skupinu govora.

19 Tako je i u drugim buzetskim govorima, primjerice u govoru Sluma (*mu̇ka*, *gǫ̇ba*, *zub*, *rǫ̇ka*, *mi̇zǫ* A jd., *dȧjǫ* 3. l. mn.), u govoru Sv. Martina (*rǫ̇ka*, *pǫ̇t*, *mukȧ*, *jȉjǫ* 3. l. mn.) (Vivoda 2005: 115, 128, 57, 63).

20 Među govorima ove skupine istraženim za projekt OLA ili HDA (HJA) dvojni su odrazi u gramatičkim morfemima zabilježeni jedino u govoru Kaštelira.

l. mn., *igràjo* 3. l. mn., *razumêjo* 3. l. mn., *vikàjo* 3. l. mn., *dajǫ̑* 3. l. mn., *bušûjo* 3. l. mn.; *stìsnat*, *zdȉgnat*, *pogȉnala* glag. prid. rad. ž. r. jd., *šṭìpna* glag. prid. rad. m. r. jd., *pōgnâ* 'pognuo' glag. prid. rad. m. r. jd.), Kaldira (*zȍp*, *nȕtra*, *glâvo* A jd., *rôko* A jd., *pûšṭajo* 3. l. mn., *pogovȁrajo* 3. l. mn.; *šapnàt*, *nagnàt*, *udènat*), Kaštelira (*zûp*, *pôsoda*, *rûku*/*rôko* A jd., *glâvu*/*o* A jd., *ťakulâju* 3. l. mn., *bušîvaju* 3. l. mn.; *dȉgnat*).[21]

4. Govori u kojima je odraz trojak, ali s refleksom *a* i u prvoj kategoriji: *a*/*u*/*o*[22]; -*na*-. Tako je u govoru Nugle (*gȁba*, *pȁpak*, *pusȁda* 'posuda', *trȁbac* 'usne', *želȁdac*, *makȁ*, *gasȅnica*, *pusadȉt* 'posuditi', *puat*, *patȉť*, *guas* 'gust', *ruap* 'rub', *muȁtan*, *vuȁzaj* 'uzao', *ruȁka* A jd., *vȍda* A jd., *z uvcuȁ* I jd., *stazuȁ* I jd., *greduȁ* 3. l. mn.; *muš*, *mȕški*, *gȕska*, *rukuȁv*, *susȅt*, *gȍlup*, *hlubȍk* 'dubok', *pȁvyk*, *pȁvyčina*, *mȕčimu* 1. l. mn., *z divȉcu* I jd., *jȉju* 3. l. mn., *znuȁju* 3. l. mn., *igruȁju* 3. l. mn.; *nȍtre*, *tȍča*, *klȍpka*, *klȍbje* (komp. od *hlubȍk*); *nagnȁt*, *klȁknȁt*, *pȍknat*, *purȉnat*, *rȉnat*)[23] i Sv. Martina (*bȍn* 1. l. jd. prez., *nôtar*, *zȍp*, *rôka*, *gôba*, *sudȁc*, *gȕska*, *gasȩ̑nica*; *mihirȉṭǫ* A jd., *nôgo* A jd., *kapîjǫ* 3. l. mn., *nȍsijo* 3. l. mn., *mučîjǫ* 3. l. mn., *rîvajǫ* 3. l. mn., *zrelȩ̑jo* 3. l. mn., *vȅrejo* 3. l. mn.; *pagnâu̯*, *taknȁt*, *zdȉnau̯*, *šṭìpnau̯*.)[24]

[21] Izvan punktova istraženih upitnicima za projekte OLA i HDA (HJA) jednako je u pazinskom govoru Trviža (*gobica*, *klopko*, *muoka*/*luk*, *dušo* A jd., *hižo* A jd., *mojo ruoko* A jd., *kupujo* 3. l. mn., *rugajo* 3. l. mn.; *zniknat*, *kleknat*, *nagnat*, *stisnat*), u ostalim boljunskim govorima (*klopak*, *popak*, *usenica*, *sestro* A jd., *rugajo* 3. l. mn.; *nagnat*, *stisnat*, u govoru Paza i *nagnut*, *doseknut*), u rubnim ekavskim govorima naselja imenom Bartol (*klopak*, *put*, *nutra*, *ruko* A jd.; *obrnalo* glag. prid. rad. m. r. jd., *počinat*), Brkač i Zamask (*moš*, *moka*, *put*, *ženo* A jd., *pejajo* 3. l. mn.; *kleknat*, *puhnat*, ali u govoru Brkača i *nagnit*) (Vranić 2005: 189–190).

[22] U ovim je govorima refleks stražnjega nazala ovisan o naglašenosti/nenaglašenosti i negdašnjoj kvantiteti vokala koja se danas, obično pod naglaskom, očituje u kvaliteti vokala.

[23] U prvoj je kategoriji u govoru Nugle negdašnja opozicija po kvantiteti opstala pod naglaskom: *a* (kratki je *ǫ zamijenjen monoftongom *a*, a dugi diftongom *ua*); *u*/*y*; *o*. U nenaglašenomu slogu odraz je *a* (i u AI jd. ž. r.) i *u* (i u 3. l. mn.)/*y*. Primjeri su zbog sustavnijega zapisa preuzeti iz Kalsbeek 1984–1985.

[24] Negdašnje postojanje i sufiksa *-*ny*- potvrđuju primjeri: *pagnîu̯*, *uvȅnilo*, *utaknȉt*. Trojak je odraz zabilježen i u drugim buzetskim govorima, npr. u govoru Krbavčića (*kasȩ̑ṇica*, *dobrȁ ženȁ* A jd., *u Rȁša* A jd., *pǫ̑t*/*pût*, *pǫtȩ̑n*/*putȩ̑n*) (Grah 2002), u govoru Prodana (*mȕški*, *susȅdi*, *nȍtre* 'unutra', *sȕ* 3. l. mn., *nȉsu* 3. l. mn., *žȅniju* 3. l. mn., *takȁju* 3. l. mn., *vǫ̑da* A jd., *knjȉga* A jd., *bȉležnica* A jd.; *bušnȕt*, *opočȉnut*, *taknȁt*, *pȍknat* 'puknuti') (Prodan 2016: 15–16). Refleks *a* u prvoj je kategoriji zabilježen i u govoru Sv. Donata, Veloga Mluna i Draguća (Lisac 2001: 14, 18–20), u govoru Vrha, u govoru Račica i u govoru Pračane (Vivoda 2005: 143, 159, 201) itd.

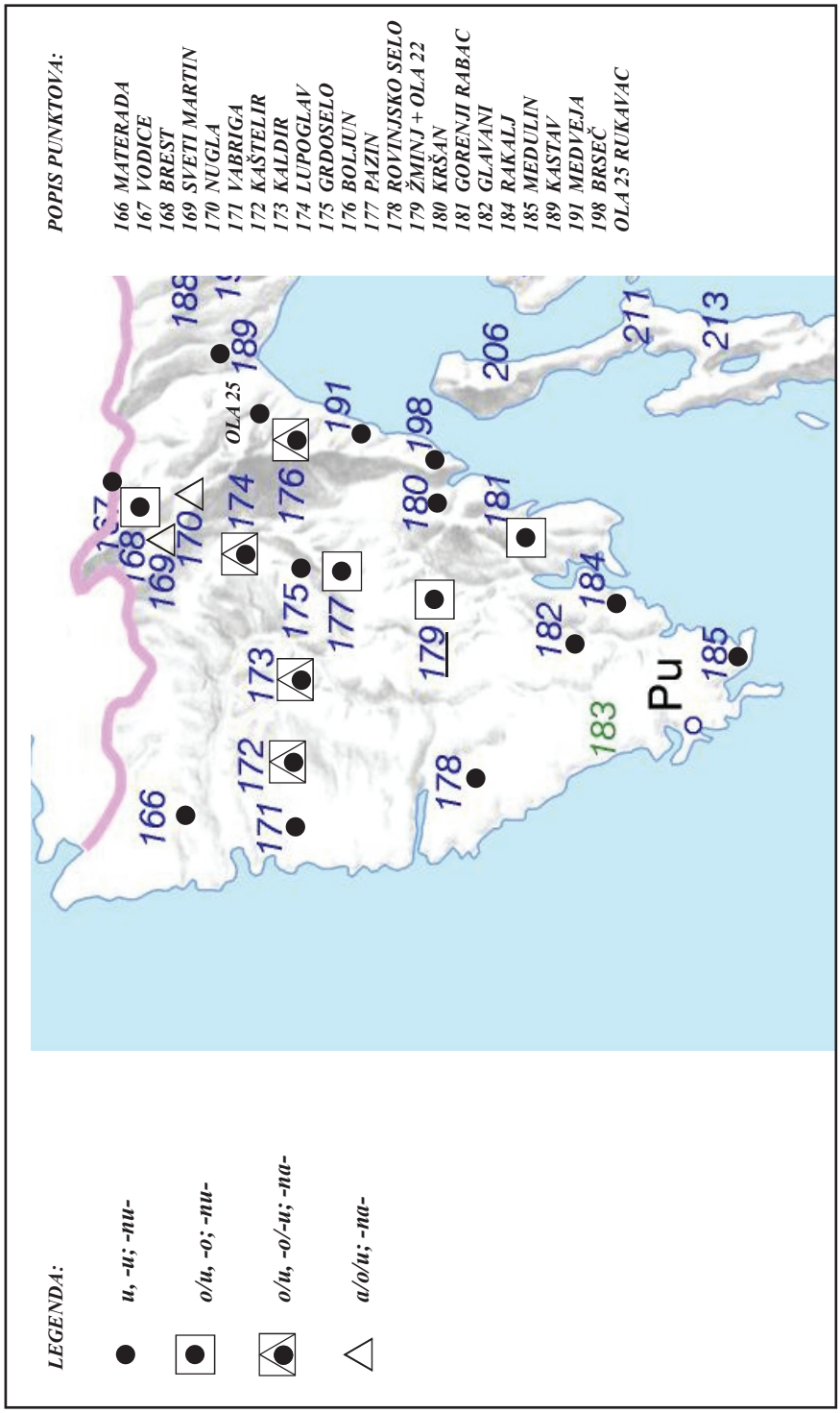
LEGENDA:
u, -u; -nu-
o/u, -o; -nu-
o/u, -o/-u; -na-
a/o/u; -na-
POPIS PUNKTOVA:
166 MATERADA
167 VODICE
168 BREST
169 SVETI MARTIN
170 NUGLA
171 VABRIGA
172 KAŠTELIR
173 KALDIR
174 LUPOGLAV
175 GRDOSELO
176 BOLJUN
177 PAZIN
178 ROVINJSKO SELO
179 ŽMINJ + OLA 22
180 KRŠAN
181 GORENJI RABAC
182 GLAVANI
184 RAKALJ
185 MEDULIN
189 KASTAV
191 MEDVEJA
198 BRSEČ
OLA 25 RUKAVAC
Pu

3. Zaključak

Prikaz distribucije refleksa stražnjega nazala potvrđuje da je istraženost čakavskih punktova upitnicima HDA (HJA) na području Istre znatno pridonijela uvidu u stvarno rasprostiranje odraza promatranoga nazala (upitnikom OLA istražena su samo dva punkta: govor Rukavca s dosljednim odrazom *u* i govor Žminja s dvojakim refleksom: *o* i *u*) i ujednačenošću istraživanja korpusa omogućila izradu priložene karte[25] s preciznijom slikom distribucije razvoja *ǫ u pojedinoj kategoriji. Govori s dosljednim odrazom *u* u dvjema promatranim kategorijama, bez obzira je li riječ o autohtonim ekavskim, o ikavsko-ekavskim ili doseljeničkim jugozapadnim istarskim i južnim ikavskim govorima, zaokružuju ekavske središnje istarske govore (osim ikavskoga govora Grdosela). Govori u kojima je odraz *ǫ dvojak u dvjema promatranim kategorijama (*o*/*u*, -*o*; -*nu*-) ekavski su središnji istarski govori, dijelom i govori buzetskoga dijalekta. Trojak odraz *ǫ, ali s refleksom *a* samo u sufiksu infinitivne osnove glagola II. vrste (*o*/*u*, -*o*/-*u*; -*na*-), prostire se Boljunštinom, ali zahvaća i doseljeničke zapadnije govore Kaldira i Kaštelira, dok je odraz *a* i u prvoj kategoriji svojstven velikom broju buzetskih govora. Unošenje bi podataka dobivenih na terenu u govorima koji nisu zastupljeni u korpusu OLA i HDA (HJA) sliku zasigurno dijelom upotpunilo, primjerice podatci o rasprostranjenosti spomenutoga odraza -*na*- u sufiksu infinitivne osnove II. vrste glagola u rubnim pazinskim govorima, u nekim boljunskim govorima ili u govorima Karojštine, odraz *a* u prvoj kategoriji u dijelu preostalih buzetskih govora itd. Iako je broj uključenih punktova u istraživanje za spomenute projekte, uz ostalo, uvjetovan i dijalekatskom raznolikošću područja, već ovako sažet prikaz pokazuje u kojoj mjeri odabir nedovoljnoga broja reprezentativnih punktova može dovesti do netočne slike rasprostiranja pojedinih odraza. U navedenom slučaju, kao što je napisao D. Brozović, sasvim specifičan razvoj *ǫ > *a*, što je vidljivo i na priloženoj karti, bez obzira u kojoj je od dvije promatrane kategorije ovjeren, zahvaća središnje i sjeverne istarske punktove, domicilne na istarskom području: dio buzetskih, neke boljunske govore i ekavski rubni govor Kaldira. Jednako je i u susjednom mu govoru Kaštelira koji je u literaturi određen punktom migracijskoga južnoga dijalekta i koji zasigurno također odražava autohtoni odraz stražnjega nazala u sufiksu infinitivnih osnova glagola II. vrste područja s kojega je potekao (kao i drugi govori Karojštine izvan korpusa istraženih za projekt OLA ili HDA, odnosno HJA).[26] Naime, s obzirom na to da podrijetlo spominjanih dviju inačica toga sufiksa pripada praslavenskom razdoblju, pri čemu -*nu*-, -*no*- ili -*na*- »dolazi od *-*nǫ*-, a -*ni*- od *-*ny*-« »i njihova raspodje-

[25] Podloga karte radna je verzija karte za HJA.

[26] Dvojak se odraz u korijenskim morfemima vjerojatno može pripisati višestoljetnom utjecaju susjednih ekavskih središnjih istarskih govora, pa bi taj govor primarno bio dijelom zasebne skupine s dvojakim refleksom *ǫ. V. bilješku 20.

la u tim govorima očito potječe iz vremena prije seoba u 16. i 17. stoljeću« (Mandić 2012: 457). No, na izrađenim je kartama OLA fonetsko-gramatičkoga niza s izoglosom stražnjega nazala razvoj *ǫ > *a* sasvim izostao, pa i distribucija istaknute stare inačice *-na-* u sufiksu infinitivnih osnova glagola II. vrste.

Literatura

****OLA-FG3 – 1990. Выпуск 2б. Рефлексы *ǫ. — Wrocław; Warszawa; Kraków.

Andersen, Henning. 1999. The Western South Slavic Contrast Sn. sah-ni-ti sah-nu-ti. *Slovenski jezik – Slovene Linguistic Studies*, 2, Ljubljana – Lawrence, 47–62.

Brozović, Dalibor. 1997. Narječja hrvatskoga jezika. *Hrvatski leksikon*, 2. Ur. Anton Vujić. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 155–156.

Brozović, Dalibor; Ivić, Pavle. 1988. *Jezik srpskohrvatski / hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.

Derksen, Rick. 2008. *Etymological Dictionary of the Slavic Inherited Lexicon*. Leiden – Boston: Koninklijke Brill NV.

Dornik, Silvija. 2007. *Sklonidba u mjesnome govoru Vozilića*. Diplomski rad. Rijeka: Sveučilište u Rijeci.

Finka, Božidar. 1971. Čakavsko narječje. *Čakavska rič*, 1, Split, 41–71.

Grah, Elena. 2002. Fonološke značajke mjesnog govora sela Krbavčići. *Buzetski zbornik*, 28, Buzet, 19–52.

Halilović, Senad; Tanović, Ilijas; Šehović, Amela. 2009. *Govor grada Sarajeva i razgovorni bosanski jezik*. Sarajevo: Slavistički komitet.

Hraste, Mate. 1963. Refleks nazala ą u buzetskom kraju. *Ivšićev zbornik*. Ur. Mate Hraste, Ljudevit Jonke i Milan Ratković. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo, 129–135.

Hraste, Mate. 1966. Govori jugozapadne Istre. *Hrvatski dijalektološki zbornik*, 2, Zagreb, 5–28.

Hraste, Mate. 1967. Ikavski govori sjeverozapadne Istre. *Filologija*, 5, Zagreb, 61–74.

Ivić, Pavle. 1961. Prilozi poznavanju dijalekatske slike zapadne Hrvatske. *Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu*, 6, Novi Sad, 191–212.

Kalsbeek, Janneke. 1984–1985. Neke fonološke i morfološke osobine govora Nugle u sjevernoj Istri. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku*, 27–28, Novi Sad, 313–320.

Kalsbeek, Janneke. 1987. Položaj govora Nugle kod Roča unutar sjeverozapadnog čakavskog kompleksa. *Dutch Studies in South Slavic and Balkan Linguistics*, 10, Amsterdam, 91–100.

Lenček, Rado L. 1984–1985. Is there a *-ni-:-ne-* isogloss in the South Slavic speech area? *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku*, 27–28, Novi Sad, 395–403.

Lisac, Josip. 2001. Fonološke značajke buzetskoga dijalekta. *Čakavska rič*, 29, 2, Split, 13–22.

Lisac, Josip. 2009. *Hrvatska dijalektologija 2. Čakavsko narječje*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.

Lončarić, Mijo. 1996. *Kajkavsko narječje*. Zagreb: Školska knjiga.

Lončarić, Mijo. 2014. Čakavština i lingvistička geografija. *Zbornik Riječki filološki dani* 9. Ur. Dijana Stolac. Rijeka: Filozofski fakultet, 387–395.

Lukežić, Iva. 1990. Čakavski ikavsko-ekavski dijalekt. Rijeka: ICR.

Lukežić, Iva. 1998. *Govori Klane i Studene*. Crikvenica: Libellus.

Lukežić, Iva. 2012. *Zajednička povijest hrvatskih narječja. 1. Fonologija*. Zagreb − Rijeka − Čavle: Hrvatska sveučilišna naklada − Filozofski fakultet u Rijeci − Katedra Čakavskog sabora Grobnišćine.

Mandić, David. 2012. Stare izoglose južne Istre. *ANNALES. Ser. hist. soc.*, 22, 2, Koper, 447–460.

Matasović, Ranko. 2008. *Poredbenopovijesna gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Matica hrvatska.

Menac-Mihalić, Mira; Celinić, Anita. 2013. Čakavsko narječje u jezičnim atlasima (s primjerima karata razvoja *ę u ‘jezik’, ‘jetra’, ‘žeđ’). *Hrvatski dijalektološki zbornik*, 18, Zagreb, 219–237.

Menac-Mihalić, Mira; Celinić, Anita. 2016a. Usporedba glagolskih sufikasa *nǫ/*ny u hrvatskim govorima u Mađarskoj i u Hrvatskoj. *A Magyar tudomány napján elhangzott idegennyelvű előadások: 2014*. Ur. Atilla Sóndor Tóth i Zoltán Helicz. Baja: Eötvös József főiskola, 55–72.

Menac-Mihalić, Mira; Celinić, Anita. 2016b. Глаголные суффиксы **nǫ*/**ny* в Хорватии. *Труды Института русского языка имени В. В. Виноградова VIII*, *Общеславянский лингвистический атлас. Материалы и исследования 2012–2014*, Moskva, 95–114.

Nežić, Ivana. 2013. *Fonologija i morfologija čakavskih ekavskih govora Labinštine*. Doktorski rad. Rijeka: Sveučilište u Rijeci.

Pliško, Lina. 2000. *Govor Barbanštine*. Pula: Filozofski fakultet u Puli.

Pliško, Lina; Mandić, David. 2011. *Govori općine Ližnjan*. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli.

Prodan, Ida. 2016. *Fonologija govora Prodana*. Diplomski rad. Rijeka: Sveučilište u Rijeci.

Pronk, Tijmen. 2013. On the Development of **in*, **im*, **un* and **um* in Slavic. *Miklošičeva monografija*. Ur. Marko Jesenšek. Ljutomer: Gimnazija Franca Miklošiča, 117–140.

RIBARIĆ, JOSIP. 1940. Razmještaj južnoslovenskih dijalekata na poluotoku Istri. *Srpski dijalektološki zbornik*, IX, Beograd, 1–207.

ROŽIĆ, VATROSLAV. 1894. Kajkavački dijalekat u Prigorju. *Rad JAZU*, Zagreb, 115, 116 i 117.

SCHUSTER-ŠEWC, HEINZ. 1977. Zur Bedeutung des Sorbischen und Slowenischen für die slawische historisch-vergleichende Sprachforschung. *Slovansko jezikoslovje*. *Nahtigalov zbornik*. Ur. Franc Jakopin. Ljubljana: Filozofska fakulteta, 433–451.

ŠIMUNOVIĆ, PETAR. 1970. Dijalekatske značajke buzetske regije. *Istarski mozaik*, 8, 5, Pula, 35–49.

ŠIMUNOVIĆ, PETAR. 1992. Ogledi govora na Buzeštini. *Buzetski zbornik*, 17, Buzet, 33–42.

ŠIMUNOVIĆ, PETAR; OLESCH, REINHOLD. 1983. *Čakavisch-deutsches Lexikon*, III. Köln – Wien: Böhlau.

UJČIĆ, RUDOLF. 1983. Lokalni govori na području Mjesne zajednice Karojba s obzirom na glavna fonološka obilježja i akcentuaciju. *Zbornik Karojba i okolica*, 1. Ur. Just Ivetac. Karojba: Mjesna zajednica Karojba, 245–265.

VERMEER, WILLEM. 1982. On the principal sources for the study of čakavian dialects with neocircumflex in adjectives and e-presents. *Studies in Slavic and General Linguistics*, 2, Amsterdam, 279–341.

VIVODA, NATAŠA. 2005. *Buzetski govori*. Koper: Založba Annales.

VRANIĆ, SILVANA. 1999. *Čakavski ekavski dijalekt: sustav i podsustavi*. Doktorski rad. Rijeka: Sveučilište u Rijeci.

VRANIĆ, SILVANA. 2005. *Čakavski ekavski dijalekt: sustavi i podsustavi*. Rijeka: Biblioteka časopisa Fluminensia, knjiga I, Filozofski fakultet u Rijeci, Odsjek za kroatistiku.

VRANIĆ, SILVANA; MOČIBOB, IVA. 2006. Prilog istraživanju govora Karojbe. *Fluminensia*, 18, 2, Rijeka, 23–36.

ZUBČIĆ, SANJA. 2006. *Akcenatski tipovi imenica i glagola u sjeverozapadnim čakavskim govorima (dijakronijski i sinkronijski aspekt)*. Doktorski rad. Rijeka: Sveučilište u Rijeci.

Reflexes of *ǫ in Istrian Čakavian varieties represented in dialectological atlases

Summary

In dialectological atlases that include the areas outside the territory of the Republic of Croatia, Istrian Čakavian Idioms are represented in a small number of dialectological points. The Općeslavenski lingvistički atlas (OLE) (General Slavic Linguistic Atlas) and the Europski lingvistički atlas (ALE) (European Linguistic Atlas) mention only two such dialectological points – Žminj and Rukavac – and the linguistic materials collected from these varieties are contained in the eight published books of OLA that deal with the phonetic-grammatical characteristics of the corpus. Considering that the development of the back nasal in many autochthonous Istrian Čakavian idioms is twofold, and even threefold, and that the reflex of 'a' is a characteristic of some idioms in the area of Buzet (but in the suffix of the infinitive base of the type-2 verbs of other idioms in Istria, as well), the data from the dialectological points included in OLA and ALE do not reveal the true picture of the distribution of this isogloss. Therefore, in order to gain a more precise insight into the distribution of these reflexes and to show their distribution on a linguistic map, we consulted other sources – primarily the corpus of the Hrvatski dijalektološki (jezični) atlas (Croatian Dialectological [Linguistic] Atlas – HAD, that is, HJA), which includes dialectological points of various Čakavian dialects: Ekavian, Buzet, Ikavian-Ekavian, South-west Istrian or Štakavian-Čakavian and the South Ikavian dialect.

Ključne riječi: refleks *ǫ, istarski čakavski govori, lingvistička geografija, Općeslavenski lingvistički atlas, Hrvatski dijalektološki (jezični) atlas

Key words: reflex of *ǫ, Istrian Čakavian dialect, linguistic geography, Općeslavenski lingvistički atlas, Hrvatski dijalektološki (jezični) atlas